

UDK 811.163.42'622.11(091)

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 28. III. 2019.

Prihvaćen za tisak 4. VII. 2019.

<https://doi.org/10.31724/rihjj.45.1.2>

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mhorvat@ihjj.hr

Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mmihalj@ihjj.hr

DIJAKRONIJSKI POGLED NA MOCIJSKE IMENICE

U članku se analiziraju mocijski odnosi u odabranim hrvatskim gramatikama i rječnicima do objavljivanja Parčićeva rječnika 1901. godine. Propituje se jesu li i na koji način stari hrvatski gramatičari obrađivali mocijske odnose te u kojoj su mjeri mocijski parnjaci zastupljeni u rječnicima. S jedne strane, i gramatike i rječnici ovjeravali su uporabnu situaciju i pisanu praksu, a s druge strane, pokazatelji su autorske inventivnosti u popunjavanju postojećega leksičkoga fonda novim sastavnicama, a takvi su rječotvorni prinosi bili uobičajeni u predstandardizacijskoj fazi hrvatskoga jezika. Stoga su gramatike i rječnici i primjer jezične uporabe i izvor za povijesnojezičnu analizu na svim razinama. U raščlambu su uključene tri gramatike i četiri rječnika. Da bi se dobio što bolji uvid u problematiku, odabrani su rječnici koji se međusobno razlikuju opsegom, vrstom i namjenom.

Na temelju zaključaka o poimanju mocijskih odnosa u starijoj hrvatskoj gramatikografiji i leksikografiji uočen je problem povezan sa suvremenom definicijom mocije te ponuđen prijedlog za njezinu doradu, bar kad je riječ o povijesnojezičnim istraživanjima.

1. Uvodno slovo

Mocija, mocijska tvorba, mocijski parnjaci i muško-ženski odnosi u hrvatskome jeziku bili su predmetom analize mnogih jezikoslovnih radova¹ i jezičnih sa-

¹ V. npr. Babić 1973./1974., 1980., 1989., 1999., Barić 1987., 1988., 1989., Glovacki-Bernardi 2008., Hudeček i Mihaljević 2014., Lewis 2014., Martinović 2015., Mihaljević 2013., 2018., Mihaljević i Štebih Golub 2009., Miloš 2017., Pišković 2011., 2014., 2018.

vjeta.² Temi se može pristupiti s različitih stajališta,³ no unatoč velikomu broju radova koji s različitoga aspekta pristupaju mocijskim imenicima, ni u jednome radu nije provedena njihova iscrpnija dijakronijska analiza.

Tema je ovoga rada analiza mocijskih odnosa i muško-ženskih parova u do-preporodnim i preporodnim gramatikama i njihova potvrđenost u odabranim rječnicima do početka 20. stoljeća. Cilj je takva istraživanja doći do spoznaja o razvoju mocijskih parnjaka, najčešćim kategorijama u kojima su oni zastupljeni, tvorbenim sufiksima koji su potvrđeni u zabilježenim parnjacima i promjenama koje su se dogodile tijekom jezične povijesti.

Budući da su nazivi *mocija*, *mocijski odnos* i *mocijska imenica* višeznačni,⁴ u analizi se polazi od ovih radnih definicija tih naziva: mocija je veza između imenica (ili sveza) koje se međusobno razlikuju u rodu te označuju pripadnike različitoga spola, a u svemu drugom imaju isto značenje; mocijski je odnos odnos koji postoji među imenicama povezanim mocijom, a mocijska je imenica imenica koja se s kojom drugom imenicom nalazi u mocijskome odnosu. Mocija se, dakle, u ovome radu ne ograničuje samo na tvorbu nego se ona odnosi na svaki muško-ženski odnos (npr. *stric – strina*, *dječak – djevojčica* itd.). Ipak, najveća se pozornost posvećuje mocijskim tvorenicama i posebno profesijskim imenicama. Mocijskim se imenicama pristupa tako da se ne navode samo one imenice koje u pojedinome izvoru imaju zabilježen parnjak nego i one koje bi ga mogle imati, ali ga u navedenome izvoru nemaju. To se posebno odnosi na profesijske imenice koje su podskup mocijskih imenica.

U izvore za analizu mocije uključene su tri gramatike: *Gramatično izkazânje ob rúskom jeziku* (1665.) Jurja Križanića, *Nova slavonska, i nimačka gramatika. Neue Slavonisch- und Deutsche Grammatik* (1767.) Matije Antuna Relkovića i *Slovnica hrvatska za gimnazije i realne škole* (1859.) Antuna Mažuranića. Analizom su obuhvaćene i mocijske potvrde u četirima rječnicima: *Svašta po*

² V. Blagus Bartolec i dr. 2016., Dulčić (ur.) 1997., *Bujica riječi, Jezični savjetnik*.

³ Od akcentološkoga (Barić 1992.), tvorbenoga (Babić 1973./1974., 1999., Barić 1987., 1988., 1989.) i normativnoga (Babić 1980., 1989., Dulčić 1997., Lewis 2014.) do leksikografskoga (Mihaljević 2013.), komunikacijskoga (Barić 1989.), sociolingvističko-pragmatičkoga (Glovacki-Bernardi 2008., Hudeček i Mihaljević 2014., Pišković 2011., 2014., 2018.), kontrastivnoga (Mihaljević i Štebih Golub 2009.) i etnolingvističkoga (Miloš 2017.). Analiza obrade mocijskih parnjaka u suvremenim hrvatskim jednojezičnim i višejezičnim rječnicima provedena je u radovima Mihaljević i Štebih Golub 2009., Mihaljević 2013., 2018.

⁴ O tome u radu Hudeček i Mihaljević (u tisku).

malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik (1761.) Blaža Tadijanovića, *Ričoslovník (Vocabolario – Wörterbuch) illiričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika* (1803.) Josipa Voltića, *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta* (1874. – 1875.) Bogoslava Šuleka i *Rječnik hrvatsko-talijanski* (1901.) Dragutina A. Parčića.

Odabrani su oni rječnici i gramatike koji su se činili relevantnima za temu.⁵ Primjerice, u Babukićevim gramatikama (*Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*, 1836., *Ilirska slovnica* 1854.) nisu uočeni primjeri relevantni za mocijsku analiza, pa stoga te gramatike nisu uključene u korpus za ovo istraživanje. Da bi se dobio što bolji uvid u problematiku, vodilo se računa i o tome da promatrani izvori pokrivaju različita stoljeća, a kod rječnika i o tome da se međusobno razlikuju opsegom, vrstom i namjenom.

2. Mocijski opisi u gramatikama

S gledišta rječotvorja elementi mocijskoga opisa uočavaju se već u drugoj hrvatskoj gramatici, Križanićevu *Gramatičnom izkazânju ob rúskom jeziku iz 17. stoljeća*, jer je na temelju njegovih tumačenja moguće utvrditi da nastavak *-ica*, među ostalim, sudjeluje i u mocijskoj tvorbi. Naime, osvrćući se na vokativ jednine 3. imenične sklonidbe, Križanić eksplicitno kaže da u vokativu na *o* završavaju „[ž]enske pak imenice na *-ica*, i to ako su napravljene od muških stativnih, npr. *kralbica, banica*” (Križanić u Moguš 1984: 24).⁶ Naznačujući otprijevno izvođenje sufiksima *-ica* (*svet, star – svetica, starica*)⁷ i *-ec* (*svetec, starec*)⁸, razvidno je da je uočio i semantičke mocijske parnjake⁹ iako ih tako ne definira. Tvorbu imenica prikazuje u nekoliko značenjskih skupina (vidi Križa-

⁵ Svakako valja spomenuti da gramatike kajkavskoga književnog jezika ovom prigodom nisu uzete u razmatranje. Elementi mocije u gramatikama kajkavskoga književnog jezika opisani su npr. u članku *Tvorba riječi u hrvatskim dopreporodnim gramatikama* (v. Horvat i Štebih Golub 2012.).

⁶ Citati i primjeri u članku donose se prema konstruiranoj gramatici hrvatskoga jezika koju je izradio Milan Moguš (1984.). Konstruirana gramatika obuhvaća prijevod na suvremeni jezik svih relevantnih Križanićevih gramatičkih pravila pisanih njegovim općeslavenskim jezikom. Milan Moguš preveo je i sve Križanićeve gramatičke nazive koji su bili sastavnim dijelom pravila.

⁷ Vidi Križanić u Moguš 1984: 24.

⁸ Vidi Križanić u Moguš 1984: 35.

⁹ Kod semantičkih mocijskih parnjaka nije riječ o mocijskoj tvorbi jer su oba člana mocijskoga para izvedena od iste osnove (*svetec/svetica* od pridjeva *svet*, a *starec/starica* od pridjeva *star*).

nić u Moguš 1984: 35–37), među kojima je vrlo razvedena 4. skupina, koja se odnosi na različite osobe. U njoj se donose primjeri te njihovi sufiksi i ishodišne osnove. Također se spominje izvođenje ženskih imenica od muških (sufiksima *-ica*: *carica*, *kraljica*, *banica*; *-inja*: *kneginja*), a kod etnonima se donose i mocijski parnjaci, npr. *Hervat* – *Hervatica*.¹⁰

Opširniji prikaz mocijskih odnosa nalazi se u gramatici Matije Antuna Relkovića, u kojoj se u poglavlju *Od pokolenja imena* donose upute o tvorbi te usporedni popis hrvatskih i njemačkih primjera.

Primjeri str. 89–90: Kako bi iz jednoga *substantiva masculini generis* jedan *substantivum fæminini generis* načiniti mogao [...] primetni k *masculinu* u slavonskom jeziku *particulu ica*, a u nimačkomu *in*, pak će postati *fæmininum* [...]

Na priliku	Zur Exempel
<i>cesar</i> , Kayser	<i>Cesar-ica</i> , Kayser-in
<i>kralj</i> , König	<i>kraljica</i> , Königin
<i>general</i> , General	<i>generalica</i> , Generalin
<i>grof</i> , Graf	<i>grofica</i> , Gräfin
<i>doktor</i> , Doctor	<i>doktorica</i> , Doctorin
<i>majstor</i> , Meister	<i>majstorica</i> , Meisterin
<i>kovač</i> , Schmid	<i>kovačica</i> , Schmidin
<i>čizmar</i> , Schuster	<i>čizmarica</i> , Schusterin
<i>sabol</i> , Schneider	<i>sabolica</i> , Schneiderin. ¹¹

U nastavku (90–91) Relković objašnjava mocijski odnos temeljen na dočetcima:

– *-ja* i *-jinica*: *kulundžija* – *kulundžijinica*, *safundžija* – *safundžijinica*, *kavedžija* – *kavedžijinica*¹²

– *-in* i *-ka*, *-inja*: *krstjanin* – *krstjanka*, *Rimljanin* – *Rimljanka*, *Bečljanin* – *Bečljanka*, *gradjanin* – *gradjanka*, *seljanin* – *seljanka*, *Ciganin* – *Ciganka*,¹³ *varošanin* – *varoškinja*, *Osičanin* – *Osičkinja*, *Brodjanin* – *Brodkinja* i *Brodjanka*, *Vinkovčanin* – *Vinkovkinja*, *Jankovkinja*, *Mirkovkinja*¹⁴ itd.

¹⁰ O tome vidi i u Horvat i Štebih Golub (2012.).

¹¹ Svi se primjeri donose transkribirani suvremenim latiničnim slovopisom.

¹² Welche sich auf *ja*, endigen, haben in *Fæminino jinica*.

¹³ Welche aber auf *in* ausgehen, haben in *Fæminino ka*.

¹⁴ Einige verändern das *ka* in *inja*.

Iako Relkovićeve tvorbeno analiza ne odgovara današnjemu poimanju tvorbenih sastavnica u hrvatskome jeziku, kao što se ni raspodjela sufiksa na određene osnove ne poklapa sa suvremenom normom, Relkovićeve prinos smatramo vrlo važnim zbog samoga uočavanja jezičnih činjenica i potrebe da ih se opiše u gramatici. Na temelju uvida u starije gramatike¹⁵ možemo zaključiti da je Relkovićeve opis ujedno najstariji eksplicitan gramatički opis mocijskih odnosa u hrvatskome jeziku.

Relković donosi mocijske parnjake i u aneksnome rječniku koji je dodan gramatici, npr.: *čovik – žena*,¹⁶ *starac – starica, babica, opat – opatica* (pojmovni grozd¹⁷ *Od starosti i svakojakog stanja ljudi i žena*); *cesar – cesarica, kralj – kraljica, princip – princezica*,¹⁸ *herceg – herceginja, grof – grofica, baron – baronesa* (*Od svitovnjeg dostojanstva*); *čaratar – čaratarica, kurvar – kurva, kurvosvodac – kurvosvodica, vrač – vračara, vištac – vištica* (*Od zanata i od rukotvorja*); *unuk – unuka, praunuk – praunuka, stričić – stričićna*,¹⁹ *sinovac – sinovka, tetak – tetka, tečić – tečićna, ujak – ujna, ujčić – ujčićna*,²⁰ *zaručnik – zaručnica, udovac – udovica, kum – kuma, rođjak – rođjaka, prijatelj – prijateljica, neprijatelj – neprijateljica* (*Od rođajstva i prijateljstva*).

Zamjetno je da u pojmovnome grozdu *Od zemalja i od puka* nema ženskih parnjaka. Tako se, primjerice, potvrđuje toponim *Horvatska* i etnonim *jedan Horvat* ili toponim *Istrija* i etnik *Istrijanin*, ali se ne navode nazivi etnonima i etnika za ženske osobe.

U pojmovnome grozdu *Od zanata i od rukotvorja* donose se muški vršitelji radnje, a vrlo je malo ženskih, iako se to na temelju mocijskoga opisa u gramatici

¹⁵ Kašić 1604., Križanić 1665., Mikalja 1649., Babić 1712., Šitović 1713., Della Bella 1728., Tadijanović 1766. Gramatike o kojima je ovdje riječ nisu samo gramatike hrvatskoga jezika i nisu sve pisane hrvatskim jezikom. Neke su od njih gramatike stranih jezika s usporednom hrvatskom građom, ali i gramatike hrvatskoga jezika s kojim stranim metajezikom. Također valja spomenuti da Babićeva i Šitovićeva gramatika, iako gramatike za učenje latinskoga jezika, sadržavaju bogatu hrvatsku građu i pružaju puno podataka o izgradnji hrvatskoga književnog jezika. Tako se u njima nalaze i mocijske imenice (npr. Babić: *prišlac, prišlica; težak, težačica; pustinjak, pustinka; planinar, planinka; našinac, našinka; mornar, mornarica*; Šitović: *čuvaoc, čuvalica; starišina, starišica; bratučed, bratučeda; vojnik, vojnica; pribivaoc, pribivalica; težak, težačica; lupež, lupežica; sudac, suditeljica*), ali su primjeri navedeni u funkciji tumačenja osobitosti latinskoga jezika.

¹⁶ *Čovik* (ein Mann) – *žena* (ein Weib, ein Weibsbild).

¹⁷ Natuknice se navode prema pojmovnim grozdovima ili leksičkim gnijezdima, što je u tadašnjoj leksikografiji bilo uobičajeno.

¹⁸ Na mocijske parnjake upućuju i njemačke istovrijednice: *princip* (ein Printz, Fürst) – *princezica* (eine Prinzessin, Fürstin).

¹⁹ *Stričić* (des Vatters Bruder Sohn) – *stričićna* (des Vatters Bruder Tochter).

²⁰ *Ujčić* – *ujčićna*: za obje riječi donosi njemačku istovrijednicu *Geschwister Kind*.

(npr. *kovač – kovačica, majstor – majstorica*) ne bi pretpostavilo. S obzirom na to da je u Relkovićevo doba bilo malo zanimanja koja su obavljale žene, a ženski su se parnjaci uglavnom odnosili na supruge određenih muških profesijskih pripadnika (npr. *kovačica* je bila ‘kovačeva supruga’, a *majstorica* ‘majstorova supruga’²¹), to je vrlo vjerojatan razlog za spomenuto nenavođenje naziva za ženske osobe u pojmovnome grozdu *Od zanata i od rukotvorja*. Budući da Relković nema pridružena značenja, pretpostavljamo, iako s velikom vjerojatnošću, da se značenje nekih njegovih mocijskih parnjaka koje donosi u gramatici, objašnjavajući izvođenje imenica za ženske osobe iz oblika za muške osobe, ne razlikuje samo u rodu.

U gramatici Antuna Mažuranića, jednoga od vodećih preporoditelja, mocijska je tvorba obrađena u trećemu poglavlju naslovljenom *Tvorenje pregibivih reči* (potpoglavlje *Ženska iz mužkih*). Osim što donosi odnos sufiksa koji sudjeluju u tvorbi ženskih imena iz mužkih (*-ac* i *-ka, -ica; -ak* i *-inja; -janin* i *-anka; -ik* i *-ica*), navodi da za neke imenice muškoga roda nisu uobičajeni ženski parnjaci (npr. *kosac, kupac, pisac, prosac, vozac*).

Primjeri (Mažuranić 2008: 137):

„1. **ac** iz samostavnika izvedeno pretvara se u žensk. spolu na **ka**”, npr. *Budimac – Budimka, praznověrac – praznověрка, dobrovoljac – dobrovoljka, neznabožac – neznabožka*, samo *Kranjac – Kranjica*

„2. Svako drugo **ac** pretvori-se na **ica**”, npr. *plovica, tkalica, znanica, jedinica, mladica, svetica, banovica*

„3. Svěršetku **ak**, doda-se **inja**”, npr. *prosjak – prosjakinja, divljak – divljakinja*

„4. Svěršetak **janin** pretvori se na **anka**”, npr. *Bečanin – Bečanka, Rimljanin – Rimljanica*

„5. **ik** pretvori-se na **ica**”, npr. *mučenic – mučenica, bolestnik – bolestnica, bojn – bojnica*.

U nastavku dodaje da se od ostalih riječi koje označavaju mušku osobu ženska osoba tvori nastavkom *-ica*, npr. *gospodar – gospodarica, kopač – kopačica, prijatelj – prijateljica*, te upućuje na iznimke: *rob – robinja, knez – kneginja*,

²¹ Takva su značenja potvrđena i u Akademijinu rječniku (npr. natuknice *kovačica, majstorica*).

sudac – sudinja, Grk – Grkinja, Srbin – Srbkinja, Turčin – Turkinja, Dalmatin-ka, Arap-ka. Također upozorava da neke imenice muškoga roda s dočetkom *-ar*, kod kojih je uobičajena tvorba nastavkom *-ica*, ženski parnjak katkad tvore i nastavkom *-ka*, npr. *govedarka, kuharka, pastirka*.

Mažuranić se osvrnuo i na životinjska imena kod kojih se razlučuje spol, npr. *lav-ica, medvjed-ica, vuč-ica, zeč-ica, golub-ica, paun-ica; jelen i košuta, pas i kuja, voll/bik i krava* (2008: 138).

Mažuranićev opis tvorbe ženskih mocijskih parnjaka uklapa se u postojeće tvorbene obrasce u hrvatskome jeziku, s napomenom da tijekom povijesnojezičnoga razvoja neke izvedenice nisu zaživjele i nisu postale dijelom općeprihvaćenoga standarda.

Osvrnut ćemo se na uporabu i potvrđenost nekih imenica koje je Mažuranić naveo u poglavlju svoje gramatike. U Akademijinu rječniku, primjerice, nisu potvrđene natuknice *dobrovoljac* i *dobrovoljka, neznaboška, praznovjerka*, dok se za izvedenicu *praznovjerac* kaže da nisu uočene pisane potvrde, ali da se riječ rabi u govorima (AR XI: 424). Izvedenicu *divljakinja* u značenju ‘divlja žena’ donosi Stullijev rječnik (AR II: 423); *tkalica* se kao ‘tkalja, žena koja tka’ potvrđuje u Mikaljinu, Della Bellinu, Belostenčevu i Stullijevu rječniku (AR XVIII: 386); *prosjakinja* ‘žena koja prosi’ zabilježena je i u rječnicima (Della Bellinu, Voltićevu, Stullijevu, Karadžićevu) i jeziku pisaca (Kanižlić, Reljković) (v. AR XII: 407). Prema Akademijinu rječniku (XVI: 895) izvedenicu *sudinja* u značenju ‘žene koja sudi, presuđuje’ donosi samo Jambrešićev rječnik, dok se kao ‘sudčeva žena’ potvrđuje u Vitezovićevu rječniku, u Došena, u narodnim pjesmama. *Kopačicu* u značenju vršiteljice radnje bilježe Stullijev i Karadžićev rječnik (AR V: 293).

Etonim *Arapka* u pisanim se potvrdama pojavljuje od 18. st. (Kačić, Stullijev i Karadžićev rječnik; v. AR I: 100). Etnik *Rimljanka* Akademijin rječnik (XIV: 26) donosi s rječničkim potvrdama i s potvrdama u pisaca (Habelić, Belostenec, Voltić, Kanižlić), dok je za etnik *Bečanka* naveden samo Voltićev rječnik kao izvor (AR I: 219). Za etnik *Dalmatinka* zabilježene su potvrde od 17. stoljeća (B. Kačić, rječnici Della Bellin, Belostenčev, Voltićev, Karadžićev).

3. Mocijski parnjaci u rječnicima

U jezikoslovnome priručniku *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (1761.) Relkovićeve suvremenika Blaža Tadijanovića mocijska je tvorba zamjetna u kategoriji imenica od stranih osnova za oznaku pripadnika plemićkoga staleža: *baron – baronica, cesar – cesarica, grof – grofica, herceg – hercegica, kralj – kraljica, princip – principica*; također u kategoriji crkvenih dostojanstvenika: *kaluđer – kaluđerica* te društvenih ili rodbinskih odnosa: *kum – kuma, unuk – unuka, prijatelj – prijateljica*.²² U navedenim su primjerima ženski mocijski parnjaci tvoreni uobičajenim sufiksima *-a, -ica*. Mocijske parnjake u kategoriji rodbinskih odnosa potvrđuju i primjeri *sinovac – sinovica*. Izvedenice su nastale od osnove *sin* složenim sufiksima *-ovac* i *-ovica* (od pridjevnoga sufiksa *-ov* i sufiksa *-ac/-ica* koji služe za poimeničenje).

Prema tal. *abate* u hrvatskome je jeziku od 17. stoljeća potvrđena prilagođenica s nultim sufiksom *abat*,²³ koja se nalazi i u Tadijanovićevu jezikoslovnome priručniku. Ženski mocijski parnjak u Tadijanovića prilagođenica je sa stranim sufiksom *abatisa*, dok je u Akademijinu rječniku (I: 28) zabilježen oblik *abatiša*, s jednom potvrdom iz 18. stoljeća.

Također su potvrđeni mocijski parnjaci *kurvar – kurva, udovac – udovica, vištac – vištica, zaručnik – zaručnica*.²⁴

Mocijsku tvorbu u rječniku *Ričoslovník (Vocabolario – Wörterbuch) illiričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika* (1803.) Josipa Voltića ilustriraju ovi odabrani primjeri: *naučitelj – naučiteljica, ogovoritelj – ogovoriteljica, pridobitelj – pridobiteljica, zakonitelj – zakoniteljica, znaditelj – znaditeljica*, u kojima su potvrđeni ženski mocijski parnjaci tvoreni uobičajenim sufiksom *-ica*.

Semantičkim mocijskim parnjacima pripadaju primjeri *igralac – igratica, obladavac – obladvica, pralac – pralica – pralja, primorac – primorkinja, prodavac – prodavka, svadljivac – svadljivka, ubožac – ubožica, udovac – udovica*.

Prema Akademijinu rječniku (XI: 359) izvedenica *pralica*, osim značenja ‘ona

²² U kategoriji zanimanja i imenovanja životinja nije potvrđena mocijska tvorba. U kategoriji životinja nema potvrda za tvorbene mocijske parnjake, ali ima za leksičke (npr. *vol, bik, krava; koza, jarac*).

²³ Za potvrde vidi AR I: 28.

²⁴ O mocijskoj tvorbi u Tadijanovićevu jezikoslovnom priručniku vidi u Horvat 2006: 116–117.

koja pere, pralja’, upotrebljavala se također i za osobe muškoga spola: ‘onaj koji pere (pralac)’; kao, primjerice, imenice *izjelica*, *propalica* ili *varalica*. Iako eksplicitnih potvrda nema, na to, navodi se u Akademijinu rječniku, upućuje prezime *Pralica*.

Mocijski je odnos potvrđen i u primjerima *zločinac* – *zločiniteljica*, nastalima od tvorbenih osnova *zločin* (> *zločinac*), odnosno *zločinitelj* (> *zločiniteljica*).

Analiziramo li čestotnost odabranih Voltićevih potvrda, njegovim bi hapaksima pripadala izvedenica *znaditelj* ‘izumitelj’ (v. AR XXIII: 39), tvorena od prezent-ske osnove sufiksom *-itelj*, te ženski mocijski parnjaci *znaditeljica* i *obladavica* (v. AR VIII: 380). Naziv zanimanja *prodavac* i njegov mocijski parnjak *prodavka* Voltićevom su zaslugom prve rječničke potvrde tih riječi. Dok se *prodavac* u jeziku pisaca pojavljuje znatno prije Voltićeva unosa u rječnik, *prodavka* je potvrđena samo u rječnicima, Voltićevu i Stullijevu (v. AR XII: 278, 280). Prema podacima koje nalazimo u Akademijinu rječniku velik je dio izdvojenih izvedenica zabilježen upravo samo kao rječnička potvrda. To su: *ogovoritelj* (VIII: 766; Belostenec, Jambrešić, Voltić i Stulli), *ogovoriteljica* (VIII: 766; Jambrešić i Voltić), *obladavac* (VIII: 379–380; Belostenec, Jambrešić i Voltić), *pralac* (XI: 359; Della Bella, Belostenec, Voltić, Stulli), *pralica* (XI: 359; Mikalja, Della Bella, Voltić, Stulli), *svadljivka* (XVII: 123; Vitezović, Belostenec, Voltić i Stulli), *ubožac* (XIX: 121; Vitezović i Voltić), *ubožica* (XIX: 122; Vitezović, Jambrešić, Voltić i Stulli), *zakoniteljica* (XXII: 32; Della Bella, Belostenec i Voltić), *zločiniteljica* (XXII: 937; Belostenec²⁵ i Voltić).²⁶

Ostale izvedenice pripadaju znatno starijemu općeprihvaćenom leksiku.

U tome rječniku nije primijećena spomenuta distinkcija ‘čija supruga’ – ‘vršiteljica radnje’. Naime, na temelju talijanskih i njemačkih istovrijednica i objašnjenja dolazi se do zaključka da je, primjerice, *ključarica* samo ‘žena ključar’ (*ključarica* – donna che porta chiavi, economa – Haushälterinn), a *kmetica* samo ‘žena kmet’ (*kmetica* – contadina, colona – Bäuerinn). Također, natuknice *učiteljica* i *zvonarica* nisu potvrđene u njegovu rječniku iako donosi oblike za muške vršitelje radnje (*učitelj*, *zvonar*).

²⁵ Belostenec ima i muški mocijski parnjak *zločinitelj* (v. AR XXII: 937).

²⁶ Prema Horvat 2012: 377–378.

Iako Šulek uvodi nazive za mnoge struke, relativno rijetko navodi i naziv za stručnjaka koji se bavi pojedinom strukom. U sljedećim tablicama Šulekovi se nazivi uspoređuju s Parčićevim²⁷ jer se u izradbi svojih rječnika Parčić oslanjao na Šuleka, osobito pri unošenju naziva iz područja znanosti, tehnike, zakonodavstva, školstva, kulture, gospodarstva, obrta itd., npr.: *olina* (količina), *sumjer* (simetrija), *suncopas* (zodijak).

Tablica 1. Nazivi struka i odgovarajuće profesijske imenice u Šuleka i Parčića

Šulek		Parčić		današnji naziv struke
struka	stručnjak	struka	stručnjak	
		živcoslovje		neurologija
biljoslovlje, biljarstvo		biljoslovje	biljoslovac	botanika
kostoslovlje		kostoslovje		osteologija
ledopis		ledcopis		kristalografija
lučba	lučbar	lučba	lučbar	kemija
mjeroslovlje		mjeroslovje		metrologija
mjerstvo		mjerstvo		geometrija
mjestopis		mjestopis		topografija
mudroslovlje	mudroslovac	mudroslovje, mudroznanje, mudroznanstvo	mudroslovac	filozofija
olinstvo		oloslovje	oloslovac	matematika
razudba		razudba	razudnik	anatomija

²⁷ U drugoj polovici 19. stoljeća Dragutin Parčić objavio je hrvatsko-talijanski i talijansko-hrvatski rječnik na temelju kojih je nastao veliki *Rječnik hrvatsko-talijanski* (Zadar, 1901.).

silarstvo		silarstvo		mehanika
strojoslovlje		strojoslovje	strojnik	strojarstvo
svjetlarstvo	svjetlar uz optik			optika
vesarstvo, zvekoslovlje, zvukoslovlje		vesarstvo		akustika
vremenarstvo	vremenar	vremenarstvo		meteorologija
zemljomjerstvo	zemljomjer	zemljomjerstvo i zemljomjerje	zemljomjer	geodezija
zemljioslovlje	zemljioslovac	zemljioslovlje	zemljioslovac	geologija
zvjezdarstvo	zvjezdar i zvjezdoznanac			astronomija
zvjezdoslovlje	zvjezdoslov(ac)	zvjezdoslovje	zvjezdoslovac	astrologija
zemljoznanstvo	zemljoznanac	zemljoznanstvo	zemljoznanac	geognozija
životinjarstvo		životinjarstvo v. životinjstvo (životinjski svijet)	životinjar (zoologico)	zoologija
životoslovlje		životoslovje	životoslovac	fiziologija

Uspoređujući navođenje profesijskih imenica u Šuleka i Parčića, uočavamo da je Parčić mnogo dosljedniji u bilježenju profesijskih imenica izvedenih od naziva struke. Međutim, ni u Šuleka ni u Parčića nismo pronašle nijedan naziv za ženu koja se bavi nekom strukom.

U sljedećoj tablici navodimo profesijske imenice koje nisu izvedene iz naziva struke.

Tablica 2. Ostale profesijske imenice u Šuleka i Parčića

Šulek		Parčić	
muško	žensko	muško	žensko
			pralja
		bubnjar	
		djakon	djakonica
		dojilac ²⁸	dojilica, dojilja
		dvorilac, dvorilac bolesnika	dvorilja bolesnika, dvorkinja
		ključar	ključarica 'ključareva žena, žena ključar'
		staretinar	
		vjeroučitelj	
bilježnik		bilježnik	
dvorodržica			
klobučar		klobučar	
mjernik		mjernik	
olovar			
redovnik		redovnik	redovnica
strieljac		strieljac, strjeljač	
strojnik (mašinista)		strojnik	
tkalac			tkalja tkalica
		učitelj	učiteljevica 'učiteljeva žena', učiteljica 'žena koja poučava'
vježbanik		vježbenik	
zlatar		zlatar	
zvonar		zvonar	zvonarica 'zvo- nareva žena'
životopisac		životopisac	

²⁸ Navedena je talijanska istovrijednica *mugnitore* koja znači 'onaj koji muze'.

Šulek ponovno ne navodi nijednu žensku mocijsku imenicu dok je u Parčića zabilježen određeni broj takvih imenica te je kod nekih zabilježena i značenjska razlika *žena koja x* i *x-ova žena*.

U sljedećoj tablici navodimo mocijske neprofesijske imenice u Šulekovu i Parčićevu rječniku.

Tablica 3. Mocijske neprofesijske imenice u Šuleka i Parčića

Šulek		Parčić	
muško	žensko	muško	žensko
		blagodjelnik (benefaktor)	
		djakon	djakonica
		mimohodac	
		mucavac	
		mudrac	mudračica
		mudrijaš	mudrijašica
		nesuđenik	nesuđenica
		stric	strina
		ujak	ujna
		vjerolomac	
dječak ²⁹		dječak	djevojčica, djevojče, djevojka, žena
kmetovi		kmet	kmetica 'kmetova žena'
mislitelj		mislitelj	
vjerovjestnik		vjerovjestnik	
vjerovnik		vjerovnik	
vjestnik		vjestnik	
znanac			

Ponovno zaključujemo da Šulek ne navodi nijednu žensku mocijsku imenicu. Iako navodi imenice *dječak*, *knez*, *kralj*, *redovnik*, ne navodi imenice *djevojčica*, *kneginja*, *kraljica*, *redovnica*. To se ne može opravdati ni činjenicom da je

²⁹ Zanimljivo je da se u rječniku *dj* nalazi kao posebno slovo između *d* i *dž* te se riječ *dječak*, kao i *djelatan*, *djelatnost* itd. nalaze pod *dj*.

riječ o terminološkom rječniku ni činjenicom da taj rječnik odražava onodobnu izvanjezičnu stvarnost, što može biti objašnjenje nenavođenja ženskih profesijskih imenica. Iako i ova analiza pokazuje da je Parčić pri izradi svojega rječnika bio pod snažnim Šulekovim utjecajem, on je napravio bitan iskorak u navođenju ženskih mocijskih parnjaka.

4. Zaključak

Provedeno istraživanje pokazuje da se mocijski odnos u pregledanim povijesnojezičnim izvorima nalazi u ovim kategorijama (navodimo izbor karakterističnih primjera):

životinje: *golub-ica, lav-ica, medvjed-ica, vuč-ica, zeč-ica, paun-ica; jelen i košuta, pas i kuja, voll/bik i krava; ovan i ovca; jarac i koza*

ljudi:

- pripadnici naroda, državljani; stanovnici naseljenih mjesta: *Hervat – Hervatica, Horvat, Grk – Grkinja, Srbin – Srbkinja, Turčin – Turkinja; Bečanin – Bečanka, Bečljanin – Bečljanka, Brodjanin – Brodkinja, Brodjanika, Budimac – Budimka, Rimljanin – Rimljanka, Osičanin – Osičkinja, Vinkovčanin – Vinkovkinja*
- (ne)pripadnici vjere: *krstjanin – krstjanka, neznabožac – neznabožka*
- profesijske imenice (kod žena se navode i supruge): *bojnik – bojnica, ključar – ključarica, kulundžija – kulundžijinica, safundžija – safundžijinica, učitelj – učiteljica, učiteljica, zvonar – zvonarica*
- pripadnici određenoga staleža, društva, skupine itd.: *baron – baronesa, cesar – cesarica, grof – grofica, herceg – herceginja, knez – kneginja, kralj – kraljica, princip – princezica; kmet – kmetica, rob – robinja*
- članovi određenoga društvenog ili rodbinskog odnosa: *kum – kuma, neprijatelj – neprijateljica, prijatelj – prijateljica; praunuk – praunuka, rođjak – rođjaka, stričić – stričićna, sinovac – sinovka, tetak – tetka, tečić – tečićna, ujak – ujna, ujčić – ujčićna, unuk – unuka*
- nositelji određenoga svojstva: *bolestnik – bolestnica, mučenik – mučenica, ogovoritelj – ogovoriteljica, svadljivac – svadljivka*

- pripadnici dobnih, bračnih i sličnih kategorija: *dječko, dječak – djevojčica, čovik – žena, starac – starica, babica; udovac – udovica, zaručnik – zaručnica.*

Istraživanjem je također utvrđeno da se naznake mocijskoga opisa i navođenje mocijskih parnjaka pojavljuje već od ranih hrvatskih gramatika (Križanićeve, Babićeve, Šitovićeve), ali da se prvi eksplicitan opis veže uz ime Matije Antuna Relkovića.

U rječnicima su češće zastupljene muške profesijske imenice, a ženske rijetko i uglavnom u tradicionalno ženskim zanimanjima. Mocijsko je navođenje zamjetno u kategoriji imenica od stranih osnova za oznaku pripadnika plemićkoga staleža te u kategoriji rodbinskih odnosa, dok se u ostalim kategorijama rjeđe pojavljuje (npr. u kategoriji karakternih osobina, etnika i sl.).

Općenito gledajući, nije potvrđen velik broj muško-ženskih parova, npr. *učitelj – učiteljica, kmet – kmetica*. S tim u vezi kod žena se katkad razlikuju značenja: a) supruga i b) žena koja se bavi nekom djelatnošću, što dovodi u pitanje postojeću definiciju mocije. Krenemo li od definicije navedene na početku ovoga rada uočavamo potrebu da se za povijesnojezična istraživanja definicija proširi, na što upućuju analizirane gramatike i rječnici. Naime, iako nema pridružena značenja, s velikom sigurnošću možemo tvrditi da se značenje nekih Relkovićevih mocijskih parnjaka koje donosi u gramatici ne razlikuje samo u rodu. Stoga se u tome smislu proširuje značenje mocijskih parnjaka i mocijskih odnosa jer se uz značenje *u svemu drugome imaju isto značenje* dodaje i značenje *ili označuju suprugu muškoga mocijskog parnjaka*. Dragutin Parčić, primjerice, u svojem rječniku donosi ove parove: *kmet – kmetica* ‘kmetova žena’; *učitelj – učiteljica* ‘učiteljeva žena’, *učiteljica* – ‘žena koja poučava’; *zvonar – zvonarica* ‘zvonareva žena’; *ključar – ključarica* ‘ključareva žena, žena ključar’. Dodajmo da u rječniku Josipa Voltića takva distinkcija nije primijećena (npr. *ključarica* je ‘žena ključar’, a *kmetica* ‘žena kmet’), a da Bogoslav Šulek u *Rječniku znanstvenoga nazivlja* profesijske imenice rijetko izvodi, pritom uopće ne donosi ženske mocijske parnjake ni u imenicama drugih kategorija.

Grada:

KRIŽANIĆ, JURAJ. 1984. *Gramatično izkazanje ob ruskom jeziku*. Sabrana djela. Knjiga 2. Prir. i uvodnu raspravu napisao Josip Hamm. JAZU. Zagreb.

MAŽURANIĆ, ANTUN. 2008. *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole*. Pretisak izdanja iz 1859. Predgovor: Radoslav Katičić. Pogovor: Željka Brlobaš. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

MOGUŠ, MILAN. 1984. Križanićeva hrvatska gramatika. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. 19. Zagreb. 1–96.

PARČIĆ, DRAGUTIN ANTUN. ³1901. *Rječnik hrvatsko-talijanski, Vocabolario croato-italiano/compilato per cura di Carlo A. Parčić*, Tipografia editrice Narodni list, 1901. Pretisak *Vocabolario croato-italiano/compilato per cura di Carlo A. Parčić*. ArTresor studio. Zagreb. 1995.

RELKOVIĆ, MATIJA ANTUN. ¹1767. *Nova slavonska i nimačka gramatika / Neue Slavonisch- und Deutsche Grammatik in drey Theile getheilet*. Agram [Zagreb].

ŠULEK, BOGOSLAV. 1874. – 1875. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta*. I. pola Zagreb, 1874. II. pola Zagreb, 1875.

ŠULEK, BOGOSLAV. 1990. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*. Globus. Zagreb.

TADIJANOVIĆ, BLAŽ. ¹1761. *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik, koje složi otac Blaž Tadijanović, franciskan taborski i sužanja cesarskih duhovni s[1]užbenik*. U Magdeburgu štampano po Ivan[u] Misku Prüferu.

TADIJANOVIĆ, BLAŽ. 2012. *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik*. U: Marijana Horvat i Ermina Ramadanović. *Jezikoslovni priručnik Blaža Tadijanovića Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik (1761.)*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

VOLTIĆ, JOSIP. 1803. *Ričoslovník (Vocabolario – Wörterbuch) illiričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika s jednom pridpostavljenom gramatikom illi pismenstvom : sve ovo sabrano i složeno od Jose Voltiggi Istrijanina*. U Beču (Vienna) 1803. U priteštenici Kurtzbecka.

Literatura:

BABIĆ, TOMA. ¹1712. *Prima grammaticae institutio pro tyronibus Illiricis accommodata a p. f. Thoma Babych a Vellim*. Venecija.

BABIĆ, STJEPAN. 1973. – 1974. Tvorba imenica sa završetkom *-ica* i *-ice*. *Jezik* 19/4–5. 102–123.

BABIĆ, STJEPAN. 1980. Kako se kaže kad je žena sudac?. *Jezik* 27/3. 86–87.

BABIĆ, STJEPAN. 1989. Katolkinja ili katolikinja. *Jezik* 37/2. 59–60.

BABIĆ, STJEPAN. 1999. Ženska zanimanja u Hrvatskome bibliografskome leksikonu. *Jezik* 46/5. 191–193.

- BABUKIĆ, VJEKOSLAV. 2014. *Ilirska slovnica*. Pretisak izdanja iz 1854. Popratna studija: Branka Tafra. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- BARIĆ, EUGENIJA. 1987. Mocijski parnjaci i njihova upotreba. *Rasprave Zavoda za jezik* 13. 9–18.
- BARIĆ, EUGENIJA. 1988. Tvorbeni status ženskog mocijskog parnjaka. *Rasprave Zavoda za jezik* 14. 43–49.
- BARIĆ, EUGENIJA. 1989. Ženski mocijski parnjak kao funkcionalna komunikacijska kategorija. *Jezičnik* 37/1. 12–21.
- BARIĆ, EUGENIJA. 1992. Naglasak u mocijskim parovima. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 18. 17–42.
- BLAGUS BARTOLEC, GORANKA I DR. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- BRLEK, MIJO. 1987. *Leksikograf Joakim Stulli*. JAZU. Zagreb.
- DELLA BELLA, ARDELIO. 2006. *Istruzioni grammaticali della lingua illirica / Gramatičke pouke o ilirskome jeziku*. Pretisak izdanja iz 1728. Prijevod: Nives Sironić-Bonefačić. Pogovor: Darija Gabrić-Bagarić. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- DULČIĆ, MIHOVIĆ [ur.]. 1997. *Govorimo hrvatski*. Naprijed. Zagreb.
- GLOVACKI-BERNARDI, ZRINJKA. 2008. *Kad student zatrudni. Rasprava o rodnoj perspektivi u jeziku*. Alfa. Zagreb.
- HORVAT, MARIJANA. 2006. Imenički tvorbeni modeli u djelu Blaža Tadijanovića *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik (1761.)*. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 109–126.
- HORVAT, MARIJANA. 2012. Sufiksne imeničke izvedenice u Voltićevu *Ričoslovníku* (tvorba sufiksima *-(a)c*, *-l(a)c*, *-telj* i *-v(a)c*). *Bosanskohercegovački slavistički kongres 1.: Zbornik radova*. Knj. 1. Ur. Halilović, Senahid. Slavistički komitet. Sarajevo. 371–380.
- HORVAT, MARIJANA; ŠTEBIH GOLUB, BARBARA. 2012. Tvorba riječi u hrvatskim dopreporodnim gramatikama. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/2. 295–326.
- HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2014. Jesu li učenici učenice, a članovi aktiva nastavnika i nastavnice? *Hrvatski jezik* 1/2. 5–10.
- HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. Hrvatsko mocijsko nazivlje. *Jezičnoslovnici*. [u tisku]
- KAŠIĆ, BARTOL. 2002. *Institutiones linguae Illyricae / Osnove ilirskoga jezika*. Pretisak izdanja iz 1604. Prijevod: Sanja Perić Gavrančić. Pogovor: Darija Gabrić-Bagarić. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- LEWIS, KRISTIAN. 2014. Parnjaci kojima nema para. *Hrvatski jezik* 1/4. 8–11.
- MARTINOVIĆ, BLAŽENKA. 2015. Od jezičnoga „pomuškarčivanja” do jezičnoga „poženčivanja”. *Tabula* 13/1. 91–110.

MIHALJEVIĆ, MILICA; ŠTEBIH GOLUB, BARBARA. 2009. Mocijska tvorba u hrvatskome i srpskome jeziku. *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen III, Slawische Sprachkorelationen*. Ur. Tošović, Branko. LIT Verlag. Berlin – Münster – Wien – Zürich – London. 81–103.

MIHALJEVIĆ, MILICA. 2013. Mocijska tvorba kao leksikografski problem. *Od indoeuropetike do kroatistike. Zbornik u čast Dalibora Brozovića*. Ur. Matasović, Ranko. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. 361–373.

MIHALJEVIĆ, MILICA. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Jezik i njegovi učinci. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 4. do 6. svibnja 2017*. Ur. Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.

MIKALJA, JAKOV. 2008. *Gramatika talijanska ukratko ili kratak nauk za naučiti latinski jezik*. Pretisak izdanja iz 1649./1651. Popratna studija: Darija Gabrić-Bagarić i Marijana Horvat. Transkripcija: Marijana Horvat. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

MILOŠ, IRENA. 2017. Komu je jezik majka, a komu maćeha?. *Hrvatski jezik* 4/4. 4–8.

PIŠKOVIĆ, TATJANA. 2011. *Gramatika roda*. Disput. Zagreb.

PIŠKOVIĆ, TATJANA. 2014. Feministički otpor rodnoj asimetriji u jeziku i jezikoslovlju. *Otpor. Subverzivne prakse u hrvatskom jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 42. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Pišković, Tatjana; Vuković, Tvrtko. Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu – Zagrebačka slavistička škola. Zagreb. 145–168.

PIŠKOVIĆ, TATJANA. 2018. Uvod u rodolektologiju. *Rodni jezici. Zbornik radova o jeziku, rodu i spolu*. Ur. Pišković, Tatjana; Vuković, Tvrtko. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. https://bib.irb.hr/datoteka/948140.Uvod_u_rodolektologiju.pdf (pristupljeno 12. siječnja 2019.).

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 1880. – 1976. I–XXIII. JAZU. Zagreb. (= AR)

ŠITOVIĆ, LOVRO. ¹1713. *Grammatica Latino-Illyrica*. Venecija.

TAFRA, BRANKA. 2013. *Věkoslav Babukić, Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*. Pretisak izdanja iz 1836. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Mrežni izvori

Bujica riječi, <http://bujicarijeci.com/category/jezicni-savjeti/> (pristupljeno 12. siječnja 2019.).

Jezični savjetnik, <http://jezicni-savjetnik.hr/> (pristupljeno 21. studenoga 2018.).

Muško i žensko u hrvatskome jeziku. <http://ihjj.hr/projekt/musko-i-zensko-u-hrvatskome-jeziku/72/> (pristupljeno 12. siječnja 2019.).

A Diachronic Overview of Feminine/Masculine Pairs

Abstract

The paper analyzes feminine/masculine relations in the selected Croatian grammar books and dictionaries from pre-standard period to the publishing of Parčić's dictionary in 1901. The aim of the paper is to answer the question in what way were such relations presented by grammarians and to what extent are these nouns present in the dictionaries. On the one hand, the grammar books and dictionaries reflected the usage and written practice of the time, and on the other, they mirror the inventiveness of the authors in filling the existing lexical gaps with new elements formed by compounding and derivation. Such word formation was very characteristic for the pre-standard period of the Croatian language. Thus grammar books and dictionaries are an example of language usage and a source for historical analysis of language on all levels. The corpus for this analysis consists of three grammar books and four dictionaries. In order to gain a better insight into the subject, we selected dictionaries which differ in size, purpose, and kind.

On the basis of the analysis of the concept of feminine/masculine relations in older Croatian grammar books and dictionaries, the problem connected with the Croatian terminology of feminine/masculine relations has been noticed and a solution for the revision of the definition for the purpose of language history research has been offered.

Cljučne riječi: mocija, mocijske imenice, stare hrvatske gramatike, stari hrvatski rječnici, povijesna gramatikografija i leksikografija

Keywords: feminine/masculine relations, feminine/masculine nouns, old Croatian grammar books, old Croatian dictionaries, historical gramaticography and lexicography